

Adam Mickiewicz | Ordonova utrdba

Pripovedovanje generalovega adjutanta za časa obleganja Varšave l. 1831.

Poslovenil Tine Debeljak

Baterija ni naša streljala... Na topa lafeto povzpnem se, pogledam čez zid — grmelo topov tam nešteto! Valile so sem čez polje moskóvske se artilerije kot morje na široko, ko preko bregov se razlije. Spoznam komandanta med njimi: priteče in s sabljo zakroži, kot ptič eno krilo upogne in svoje vrste zoži: glej, stisnjena pehota vlijè se izpod krila v dolgem, črnem stebrù kot lava blatnoila, nasršena vsa z bajonetov ostmi. Kot ptice-ujede črne zastave nad njimi vodijo v smrt bojne črede. Nasproti njim štrli kot čer, ki val v njo buta, bela, ozka utrdba — Ordónova reduta. Na nji le šest topov — neprestano dimé se žareče, toliko psovka v en hip še gnev iz ust ne izmeče, toliko mén ne gre čez srce, ko obupuje, kolikor bomb in šrapnelov in krogel iz žrel teh se suje...

Glej, tam v sámo sredino stebrà šrapnel je padel kot v vodo lave kos, ves polk je v črnem čadu, iz dima tresne grom, mož vrste razlete se, ogromne prazne lise iz dima zableste se. Tam krogla, čuj, od daleč grozi, srši in vije, renči kot bik pred skokom, vrta, zemljo rije in vseka: kakor kača se skoz gnečo zvija, udarja v prsi, grize, z dihom že ubija; vse groze z dalje videl nisem, a po zvoku, po trupel padanju vem, po zadetih stoku, da prvi kot poslednji s kroglo so predrti, da skozi sred vojské drvel je angel smrti.

Kje kralj je ta, ki trume v klanje to odpravlja?
Bori se z njimi sam? Sam prsi tu nastavlja?
Ne! Pet sto milj od tu prestolnica ga varje,
njegà, o samodržca, ki pol sveta vladar je!

Namršči obrví — na tisoče ‚kibitek‘ odplava;
podpiše: na tisoče mater sinove objokava;
pokima: od Njemna do Chiwe udarja v hrbèt srd bičev.
Po moči, car, brat Bógu, po zlobi brat hudičev!
Ko Turke na Balkanu plašijo tvoji zvoni,
ko liže se poslanstvo pariško ti s pokloni,
Varšava se edina uporno ti krohoče,
na tebe dviga rôko in krono svojo hoče,
Kazimirjev krono, ki si ukral, postavil
na svojo, car, glavó si in vso jo okrvavil!

Car se začudi le: tresó se Peterburžani,
car se zjezi: že mro mu od strahu dvorjani;
car vojakom svojim — Bog in vera, vse je;
car jezen — on: Umrem, da zopet se nasmeje!
Kavkaški han — to moč za pol sveta velika —
pokoren carju je kot vrv v rokah krvnika.

Hura! Hura! Poglej: že blizu utrdbe, že v rove
Moskali skačejo, prav mnogi v svoje grobove;
že mrgoli črnó jih po palisadah belih,
še stolp stoji v sredini, ves žareč v izstreljih,
nad gomazenjem tem je kot metulj v mravljišču,
ko črn roj gre nanj, ki ves je v rdečem blišču,
da potemni ko utrdba zdaj ... Poslednje tope
iz položaja vrglo mordà je za okope?
Poslednji je vojak gorečnost v krvi udušil?
Ugasnil žar je stolpa — Moskal je vhod porušil ...

Kje puške so? ... Ah, izstrelili v te napade
so več kot pri paradah vseh za knežje vlade.
Zakaj molče zdaj, vem ... že večkrat sem peščico
naših videl v borbi s sovražnikov kopico,
vse ure in ure vpijoč samo: Nabij! Izproži!
da dih zastaja jim, napor jim grudi oži,
a častnik še grmi, odpor jim še zvišuje,
s streljánjem vsak od sebe sam zdaj nadaljuje,
brez misli, brez srca, brez čustva ... le zažiga
kot stroj vžigalni puško: baše, strelja, dviga

od nog k očesu jo, k nogàm spet, spet k očesu,
dokler mu dlan globoko v torbi ob telesu
ničesar ne dotiplje ... tedaj ga pot oblije ...
nabojev več ne najde ... več puške ne nabije ...
do smrti je izmučen, streljanja sam je žrtev
in ve, da prej, ko ubije sovražnik ga, bo mrtev ...
Tako premišljeval sem — a v tem Moskali prvi
že zlezli so v utrdbo kot na truplo črvi.

Stemni se pred očmi mi, v njih se zasolzi mi —
tedaj pa general v uho spregovori mi.
Oprt na moje rame je gledal z daljnogledom
v okope na utrdbo in za Moskalov sledom,
zavzdihne: »Izgubljena!« in solza gorka hkratu
mu kane iz oči, a meni de: »Prijatelj!
oči so tvoje mlade boljše od daljnogleda,
glej tja! Poznaš Ordonu?« »General, seveda!
Tam stal doslej je vedno ... s topom streljal divje ...
ne vidim ga ... dobim ga ... že vidim: v dim se skril je ...
Naj dim še bolj bil črn in gost je, kolikrati
sem videl ga iz njega vojakom ukazovati ...
spet vidim ga ... rokó zrem ... dvignjeno, grozečo,
kot bliskavico rdečo ... o! s prižgano svečo!
Zdaj ga vjemó ... pogine ... ne, h kleti se pomika!« ...
»Dobro!« general dé, »ne bo jim dal smodnika!«
V tem blisk in dim ... tišina ... pok kot tisoč treskov ...

V zrak bruhnil je ves stolp, temno je od razneskov,
topovi odskočili, cevi leté razklane,
osišča se vrté, in lunte, že zažgane,
v ponvíce niso našle ... črn se dim pognal je
naravnost k nam, in z gostim oblakom nas obdal je,
nič nismo videli, le vžiganje šrapnelov,
počasi dim se redčil, dež padal je izstrellov,
pogledam na utrdbo ... obzidje in okopi,
topovi, naših četa in sovragev tropi,
vse prešlo kot sen je ... le kup prsti in ila,
razdrta razvalina vsem skupna je gomila,
teh, ki branili so, in teh, ki jo napali ...

prvikrat zdaj v tihem miru so zaspali ...
Če Moskalu rekel car bi: Vstani! — Duša
ruska prvikrat zdaj carja ne posluša ...
Na stotine mrličev ... mrtvo njih ime je ...
Kje duše so? Ne vem ... Ordonova vem, kje je ...
On bo patron trdnjav! Ker delo uničitve
v zadevi dobri sveto kot delo je ustvaritve,
Bog rekel »Bodi!« je, On tudi »Izgini!« pravi!

Ko vera in svoboda ne bosta več v veljavi,
ko zemljo despotizem, ponašanje naduto
obsede kot sovražnik Ordonovo reduto,
zločinskim zmagovalcem v kazen Bog z vso srdbo
v zrak zemljó požene kot Ordon utrdbo!

Jože Krivec | Dom med goricami

3.

Počasi je prihajala to leto pomlad. Najprej se je pokazala ob robu gozda na leskovih vejicah, nato pa na lazu, kjer je privabila na tisoče rumenih trobentic iz sveže zemlje. Po grabah so neprestano šumeli umazani potoki, ki so se zbirali z vseh pobočij. Zadnje krpe snega so izginjale po grabah in gozdovih, kjer je bila večna senca. Tja se je priselila pomlad mnogo pozneje, ko so se že po vrhovih napele prve črešnje. Zemlja v goricah je bila še mehka, da se je pacala in pod nogami globoko vgrezala. Ljudje so capljali po njej in hoteli rezati trsje. Pa se še ni dalo. Le na prav sončnih straneh so mogli prebiti na dan nekaj ur, dokler jih ni mrzli severni veter pregnal. Od ene strani je grelo sonce, od druge pa je pihal sever, da so si ljudje hukali toplo sapo v roke in se tožili: »Bog ve, kdaj bo spet topleje? Večna zima. Smo se zavrteli čisto na sever ali kako?«

Tumpovko je noga bolela vedno bolj. Rana se ji je širila na vse strani in nekega dne so opazili, da ji je začela postajati modra kot sliva, ki zori. Bolečin ni mogla več v miru prenašati. Znašala se je nad tem in onim, če ni bilo kaj prav. Vlačila se je okrog hiše in na obolelo nogo je krumpala.

»Kaj, če bi šli v bolnico, mati?« jo nagovori nekega dne sin Franček, ko sta se srečala pred hišo.